

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Sancti Gregorii Papæ Primi Cognomento Magni Opera

In Tres Tomos Distributa. Ex quamplurimis MSS. Codicibus emendata ;
Additæ Sunt Quædam Notæ in Dialogos & Epistolas ejusdem S. Gregorii

Gregor <I., Papst>

Lutetia Parisiorum, 1675

Caput Primum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75090)

illa sublimitate humana mens sibi potest fingere, omnino nihil est in illius gloria comparatione Nam scriptum est de illa: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae preparavit Deus diligemibus se.* Prius ergo Christo datur imperium, deinde cornu ejus sublimabitur: quia tunc sublimitatis ejus celsitudo respicitur, cum nostra quoque natura à corruptionis suae imo sublevatur, cum renovationis suae integritatem refurgendo suscipit: quia praecelsum lumen contemplati valeat Redemptoris. Si verò in cornu aliquis vult regnum intelligi, per regnum Christi sancta Ecclesia designatur. Quod profectò cornu sublimabitur, quia ima

A nostra ad Angelorum aequalitatem perducentur. Quare & de electis in Evangelio Dominus dicit: *Erunt sicut Angeli Dei in caelo.* De ista cornu sui sublimitate, iterum dicit: *Fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.* Sublimabitur ergo cornu Christi: quia sancta Ecclesia in aeterna contemplatione sui Redemptoris extolletur: & quae nunc in hac valle miseria depositionis suae poena deprimitur, absorpta tunc morte, renovata aeterni gaudij culmine, sublevabitur. Sed haec jam typica explanatione protulimus, restat, ut in sequenti volumine moraliter exprimamus.

LIBRI SECUNDI

CAPUT PRIMUM.

MO- RALIS

SUPERIORI libro, dum sacra historiae textum moraliter disceperemus, Annae fecunditatem in summae contemplationis perfectione posuimus: quia concipere menti, est de summa Dei omnipotentis contemplatione ineffabiliter gaudere: parere autem, in mente conceptae charitatis insignia occultare non posse. Nunc autem parienti canticum dicere quid est, nisi conditorem, quem ineffabiliter diligit, veris praconiis praedicare? Dicit ergo:

Exultavit cor meum in Domino.

Sed ea, quae manducavit, & bibit, quae amarum animam habuit, quae flevit largiter, quae votum vivit: quia illa mens omnipotentem Deum dignè laudare potest, quae dignis agonibus ad charitatis ejus summam pervenit: haec quidem diuturno usui contemneret omnia didicit, & dum cuncta creata ab intentione abiicit, tantò amplius in visione aeternae majestatis gaudet, quantò alicujus creaturae species in sui amore hanc retinere non praevalet. Haec ergo dicit: *[Exultavit cor meum in Domino,]* quae eum, contemptis omnibus, solum amat. In hunc profectò af-

fectum venerat, qui dicebat: *Quid mihi restat in caelo, & de te quid volui super terram?* Hinc in Deo exultans, dicit: *Vultum tuum, vultum tuum Domine requiram.* Hinc Sponsa in Canticis petit, dicens: *Osculetur me osculo oris sui.* Dum ergo dicit: *[Exultavit cor meum in Domino,]* quid aliud, quam in ejus se oculis inhæsisse, quem ardentè diligit, gloriatur? Et ideo illa sola haec dicit, quae experta novit, quae vis amoris sit in thalamo Sponsi. Cunctis quippe passionum victoriis illustrata, & praelata virtutum culmine ad illam sublimitatem pervenit, ex qua per gaudium mirae devotionis exultationisque cor suum in Deo posuit. Et quia cor suum dicit, quid aliud, quam mentis suae libertatem asseruit? Repti quidem corda sua non habent, quia ea diabolus possidet. Unde & de proditore dicitur: *Cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotes.* Si enim Iudas cor suum, & non diabolus possideret, ipse potius in eo bonum, quam diabolus malum poneret. Quò contra electus vir loquitur, dicens: *Animam meam porto in manibus meis.* Quid enim aliud manus electi est, quam potestas internae libertatis? Quid ergo ei est, animam in manibus portare, nisi internae libertatis gloriam in potestate retinere? Quotiescumque ergo graviter delinquimus, cor nostrum nos non habemus. Quare & Hieremias Judaico populo graviter delinquenti improprians, ait: *Aude popule stulte, & qui non habes cor.* Hinc item conversus alter Propheta Deo confitetur, dicens: *Invenit servus tuus cor suum.* Dicit ergo: *[Exultavit cor meum in Domino,]* ut libertatem mentis assereret, sine qua Deum dignè laudare non posset. Sequitur:

Exaltatum est cor meum in Deo meo.

In cornu electae mentis intentio designatur, quae S. Greg. Tom. III,

B mirabiliter extollitur, cum ad eum gaudento pervenit, qui super universa consistit. Unde & cornu suum non in alio aliquo exaltatum asserit, sed in Deo. Qui enim transcunctia bona diligit, hujus profectò intentio depressa, non exaltata est: quia in imo figitur, ubi per desiderium locatur. Hinc est, quòd in Evangelio Dominus dicit: *Vbi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.* Exaltare ergo cornu nostrum volebat Dominus, cum dicebat: *Thesaurizate vobis thesauros in caelo.* Exaltatum cornu habebant ij, quibus se Paulus conformabat, dicens: *Nostri conversatio in caelis est.* Sed qui caelestia tantum diligit, si illam intimè dulcedinis suavitatem gustare non novit; quamquam valde exaltatus sit, ad hujus tamen exaltationis sublimitatem non pervenit. Ille ergo hac exaltatione sublimis est, qui per incrementa virtutum proficiens, sublimitatem summae contemplationis obtinuit, non solum, ut perfectè caelestia diligeret, sed etiam, ut amoris perfectione in sola omnipotentis Dei contemplatione requiescat. In Deo exaltatum cornu habet, qui interni luminis alta visione fruatur, in qua familiari quadam singularitate gloriatur. Quare non ait: *In Deo nostro, sed in Deo meo.* Meum namque de eo dicit, quem familiariter, ac singulariter diligit. Ad quam certè divinae familiaritatis dignitatem pervenerat, qui dicebat: *Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.* Hinc Elaias ait incredulos increpans: *Nunquid parum est vobis molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo?* Quae ergo exaltatione cornu in Deo sustollitur, Deum suum singulariter fatetur: quia summa illa infusio divinae dulcedinis, exaltatam mentem, & sui susceptibilem, & valde familiarem facit. Sequitur:

Dilatatum est os meum super inimicos meos.

Qui sunt inimici electae mentis, nisi spiritus maligni? Quid ergo est dilatatum os super inimicos habere, nisi omnes malignorum spirituum suasiones, amplissima sibi infusa gratiae largitate reprobare? Angustiu quippe os habet, qui cunctis fraudibus malignorum spirituum, per considerationem rationis, contraire non praevalet. Os quippe mentis ejus, ratio est, & loqui, de liberare. Os namque repletur, cum mentis ratio per infusam sibi gratiam in contemplationem summae veritatis attollitur. Repleri quidem ei est, illustratione summae veritatis imbui. Ibi quippe discit, & quod aeternaliter appetat, & quod temporaliter contemnat. Et quia summa veritas amor est, subtilitate veritatis attollitur electa anima, ejusque rei charitate, quam didicerit, inflammatur: & tantò strictius servat magistrum, quantò ferventiùs id sibi inviscerat vis amoris. Cui nimirum etsi maligni spiritus mala suggerunt, dilatati oris apertione confunduntur: quia veritate summae sapientiae instructa, & summi amoris facibus accensa, habet jam contra suggestionem erroris immensam lucem sapientiae: habet & contra oblatam mundi hujus pompam ineffabilem charitatem. In immensitate lucis videt, quae reprobet, sed per vim sum-

D

S. GREG. TOM. III. 15m. 3.

mae charitatis amat inepta reprobare, quae novit. Per sapientiam mala suggesta reprehendit, sed in virtute charitatis deprehenfa redarguit. Os ergo super inimicos dilatat, quia ex abundantia rationis, contra daemones multa deliberat: & ad acutiùs eorum objecta destruit, quò id, unde mala suggesta reprobet, in sublimibus agnoscit: Unde protinus causam insinuans, ait:

Quia latata sum in salutari tuo.

Quod profectò tale est, ac si dicat: *Quia exaltatum est cornu meum in Deo meo.* Hoc certè est letari in salutari Dei, quod exaltatum cornu habere in Deo suo. Quod non de qualibet latitia salutaris accipitur, sed de illo perfectissimo gaudio, quo electa, perfecta-que anima more sponte gaudet in sponso. De qua nimirum latitia David obsecrat, dicens: *Redde mihi latitiam salutaris tui, & spiritum principali confirma me.* Quae ergo dilatat os habere super inimicos suos se gloriatur, in salutari Dei priùs latata fuisse describitur: quia illa beata mens validè reprobare malignorum spirituum suasiones poterit, quae in Redemptoris divinitate per contemplationem sublimiter assumpta, ex eo & sapientiae accipit magnitudinem, & plenitudinem charitatis. Quem profectò dignis laudibus praedicat, dicens:

Non est sanctus, ut est Dominus: neque enim est alius extra te, & non est fortis, sicut Deus noster.

His namque Annae vocibus quaeque electa anima hoc Redemptori clamat in laude, quod ab ipso credit in munere. Sed ex hoc pie confessionis ordine, ordo innuitur, quo eadem muneris bona, quae feriatim protulit, consequamur. Sanctus itaque Dominus & fortis asseritur, à quo sanctificamur, ad requiem ducimur, & glorificamur. Sanctificationem à Domino accipimus in virtute regenerationis, esse autem, id est quietem ab hujus mutabilitate corruptionis in terminatione exilij, fortitudinem in triumpho resurrectionis. Primum itaque horum munerum in ista vita consequimur, cum electi cujusque anima in carne est, sed utraque adhuc in agone operis posita: sequens autem in sola anima praeter carnem, post carnis vitam, & jam de hujus vitae laboribus assumpta: ultimum verò, in carne, & anima, sed utraque jam per gloriam aeternitatis innovata. Priùs itaque sanctus dicitur, quia regeneratis per salutis lavacrum, charitas Dei cordibus nostris infunditur, per cujus gratiam ad aeternae patriae bona praeparamur: ut dum haec vita per decursionis suae tempus elabitur, ea nos vita suscipiat, cujus gaudio hinc electorum egredientes animae, sine mortis pavore potiantur. Deinde esse ei ascribitur, quia securi consummationis nostrae diem, videlicet claritatem ultimae resurrectionis expectamus, dum in illo munere acceptae requie discimus, extremi examinis discussionem non metuere, sed promissae gloriae latitiam expectare. Ultimo autem loco fortis asseritur: quia in gaudio futurae resurrectionis infirma nostra roborantur, cum caro surgit de pulvere: sed idem carnis nostrae pulvis translatus in perpetuae incorruptionis gloriam, ad fragilitatis suae miseriam ultra non redit. Sed & notandum, quia in his tribus ab altero ad alterum ducimur, sed cum habere non habitum ceperit, qui hoc accipit quod non habuit, quod antè habuerat non amittit. Nam cum de sanctificatione ad requiem perducimur, & de quiete animae perducimur ad robur aeternae incorruptionis: & sanctificatio charitatis augetur nobis in illa requie, & requies, & amor excrevit valde in resurrectione. Conditorem namque suum, unaquaeque anima per amorem conjuncta, in tantis muneribus intuens, Annae vocibus dicat, quam bene sapit sibi donum perfectae regenerationis, & vis amoris: Dicat, [*Non est sanctus ut est Domi-*

nus.] Dicat, quam melius munus sibi est, promissio quietis in hora sui transitus: [*Neque est alius extra te.*] Dicat, quam optimum sibi placens premium sit, ultima renovatio sua, in gaudio perfecti spiritus sui, & gloriae carnis. Dicat: [*Et non est fortis, sicut Deus noster.*] Et notandum quia hoc in precis cantico Anna loquitur. Electa etenim menti haec in cantico poscere est, dona tam grandia cum gaudio desiderare. Petere quippe ei, desiderare est: & gaudere, cantare. Sed quae tam gaudenter dignitatis suae munera conspiciat, quam fortiter occultis hostibus exprobrat, innotescit. Sequitur enim, & dicit: *Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes, recedant vetera de ore vestro.*

Sublimia quippe, & vetera spiritus maligni loquuntur. Cum alta, quae videntur, hujus saeculi appetenda, fidelibus suggerunt. Qui ergo cornu suum in Deo exaltare jam didicit, qui teneri in gaudio majestatis novit, quidquid offertur sibi de blandimento saeculi labentis, exprobrando despiciat, dicens: [*Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes, recedant vetera de ore vestro.*] Ac si aperte loquatur, & dicat: Eò mihi ea, quae offeruntur displicent, quò per desiderium alia video, quae valde placent. Quod profectò dicere, quia ei competit, qui jam idoneus ad ministerium praedicationis agnoscitur: aptè quoque contra arrogantes sapientes, & contra negligentes sanctae vitae professores, ista prolata sentiuntur. Alta quippe glorians, loquitur, qui per scientiam, quam accipit, se intelligere sublimiter gloriatur. Vetera verò loquitur, qui postpositis sanctae Scripturae eloquiis, saecularibus verbis occupatur. Dicitur itaque arrogantibus: *Nolite loqui sublimia gloriantes.* Quibus profectò verbis ostenditur, quia non modum locutionis prohibet, sed affectum intentionis. Quasi aperte dicat: Sublimia loquimini, sed de eo, quod altum dicitur, gloriari refugite. Unde & Paulus pie discipulum admonet, dicens: *Noli altum sapere, sed time.* Non dixit: *Noli altum loqui, sed noli altum sapere:* sicut & hic non dicitur, *Nolite loqui sublimia:* sed, *Nolite gloriantes loqui,* quia sacra eloquia altius exquirenda sunt, sed quò altius exquirens proficit, semetipsum cohibere à vanae gloriae fastu debet per custodiam humilitatis. Dicitur etiam ociose loquentibus: [*Recedant vetera de ore vestro.*] Vetera quippe sunt verba saeculi, quia dum in eis loquentis animus per intentionem figitur, devotionis suae decore spoliatur. Quare illi sublimia gloriantes loqui non debent, & cur ab eorum ore vetera debeant recedere, haec causa demonstrat, quae subjungitur:

Quia Deus scientiarum Dominus est.

Audiat itaque sciens & arrogans, quia non ipse scientiarum dominus est, sed Deus. Nam rectè glorians diceret, si ejus, quae tumeret scientia, non omnipotens Deus, sed ipse dominus extitisset. Audiamus & nos, quando loquimur verba saeculi, quia Deus scientiarum Dominus est. Jam quippe electorum mentes non solum novi, sed etiam veteris testamenti scientia innovat: venit namque, qui diceret: *Ecce nova facio omnia.* Cum ergo tot nova habeamus, quae loqui possumus, vetera loqui sine culpa nullatenus valemus. Recedant igitur de ore nostro vetera, ut cum damnatae vetustatis culpa etiam à sermone compescitur, in novi hominis pulchritudinem transcamus. Quod profectò si contemnimus, audiamus:

Et ipsi praeparantur cogitationes.

Quasi à minori culpa, subintellecta comparatione, nos terreat, dicens: Hinc ociosa loquentes cogitent, quam metuere culpam locutionis debeant, si is, cui loquendo delinquitur, etiam cogitationum excessus ad judicij sui examen servat. Audiant item arrogantes, quod sequitur:

Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore.

Jam quippe in allegorica expositione diximus, quia immundi spiritus horum fortium appellatione designantur. Qui nimirum quia à caelesti gloria superbiendo ceciderunt, aptè elatis doctoribus ad terrorem proponuntur; ut de se tantò jam humiliter sentiant, quantò etiam angelos à superna gloria lapsos, per appetitum vanæ gloriæ contemplantur. Quod etiam Redemptorem nostrum in elatis discipulis egisse recolimus, qui cum se subiecta damonia habere jactarent, ab eo protinus audire: *Videbam satanam, quasi fulgur, de celo cadentem.* Arcus itaque fortium superbia est spirituum malignorum. Dicuntur autem fortes, vel quia de se magna sentierunt, vel quoddam humanum genus magnarum tentationum impetu vincant. Quem profectò arcum dum intentio impia retendit, jacere malitiæ jacula supra se in conditorem studuit. *Ponam, inquit princeps eorum; sedem meam ad Aquilonem, similis ero Altissimo.* Sed superatus est arcus fortium, quia Deus apostatarum spirituum superbiæ restitit, de celo precipitavit, conditionali gloria virtutis exiit, ut in lapsis angelis homo disceret quid timeret. Nam quid de aereo vase fiet, si Deus nec aureis superbiæ fætere plenis ignoscit? Unde & Petrus in epistola sua loquitur, dicens: *Deus peccantibus angelis non peperit, sed rudentibus infirmi detractos in tartarum tradidit in judicium reservari.* Quasi ergo electus, & humilis prædicator superbiens dicat: *Ut cessetis ab elatione, in conformibus vobis angelis, videlicet lapsis, damnationis debitæ pœnas aspiciat. Et quos imitari debeant, proponens, ait: [Et infirmi accincti sunt robore.]* Si ob præsumptionem estimationis mali angeli fortes vocantur, infirmorum appellatio rectè beatis spiritibus convenit, qui de se nulla præsumentes, virtuti sui opificis perpetua humilitate subiecti sunt. *[Infirmi accincti sunt robore.]* Quia voluntariè subjectionis merito, sancti Angeli interni amoris vinculo, conditori suo conjuncti sunt. Quibus aptè accinctionis nomen congruit, quia accinctus quilibet, eo, quo cingitur cinctorio, ex omni parte retinetur: quia videlicet beatissimi illi spiritus sic sunt in æternitate solidati, ne ab ea cade-
re umquam possint. Hinc est, quòd ad Danielem in Babylonia prædicantem Angelus mittitur, qui accinctus obrizo perhibetur. Hinc est, quòd Angelum, cum quo in Apocalypsi Joannes colloquium habuit, aurea zona ad mammillas circumdatum confexit. Quia verò iidem beati spiritus ab humilitatis merito, in amoris gloriam surrexerunt, sed quia eandem gloriam in complexu æternitatis habent, & in timore amissionis non habent: gloriosi siquidem ineffabiliter sunt, sed ineffabilem illam gloriam amittere numquam possunt. Ut itaque desinat gloriari, audiat arrogans: *[Arcus fortium superatus est.]* Et ut damnatâ culpâ superbiæ proficiant in humilitate, dicitur sibi: *[Infirmi accincti sunt robore.]* Robur namque infirmis impenditur, cum subjectionis merito mitibus infunditur virtus supernæ charitatis. Accingimur etiam, cum ad verbi ministerium præparamur. Bene itaque accincti robore infirmi, in alta locutione gloriantibus præponuntur: quia ij, qui in ministerium mittuntur spiritus, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis, priusquam accingerentur ad ministerium humiles fuerunt. Antè enim memoratur infirmitas, post verò accinctio roboris. Hos profectò nobis accinctos Paulus insinuat, dicens: *Nonne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis?* De quibus & Propheta etiam loquitur, dicens: *Millia millium ministrabant ei.* Quasi ergo dicat: Prius vos agnoscite, & sic vos ad aliorum salutem præparate: quia bonum prædicationis S. Greg. Tom. III.

A tunc bene impletur, cum prædicator, qui sublimis est verbo; humilis esse satagit ministerio. Sed quia superbos & arrogantes prædicatores loquendo redarguit, subdit, dicens:

Repleti prius, pro panibus se locaverunt, & famelici saturati sunt.

Repleti prius illi sunt, qui dum tumoris cibos in mentis refectione suscipiunt, delicias sanctarum virtutum, velut cibo jam pleni, capere non possunt. Sed tamen pro panibus se locant, quia in scripturis, quas intelligunt, juxta magnitudinem sapientiæ se percipere spiritualia munera virtutum putant. Sed saturari nequeunt, quia repletioni arrogantie dona sancti Spiritus addere nequaquam possunt. Ipse namque spiritus disciplina effugit situm, & non ha-

B bitat in corpore pleno peccatis. Hinc etiam scriptum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Frustra ergo, quæ Dei sunt, accipere gestiunt, qui in eo quòd superbiunt, largiorem munera sibi adferantem reddunt. Saturari ergo nequeunt, quia munera spiritualium gratiarum non adipiscuntur. Qui verò sunt famelici, nisi à cibis vitiorum vacui, à tumore jejuni? Famelici ergo saturati sunt, quia sancti viri humilitatis arce præditi, dum de se alta non sentiunt, alta virtutum dona promerentur. Nam per humilitatis bonum, sancti Spiritus sedes fiunt, quem dum in se manentem recipiunt, ejus donis plenius repleantur. Unde & per Prophetam Dominus dicit: *Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem, & quietum, & irremotum sermones meos?* Valde ergo saturantur famelici, quia in donorum plenitudine super humiles sanctus Spiritus requiescit. Quod tamen contra negligentes sacri altaris ministros, atque audaces Dominici corporis susceptores dici non inconvenienter potest. Repleti verò prius sunt, vitiorumque cibo saturati, qui pro pane se locant: quia corpus ad susceptionem eucharistiæ præparent. Qui nimirum comedunt, & saturari non possunt: quia etsi sacramentum ore percipiunt, virtute sacramenti nequaquam repleantur. A virtute ergo illa sacramenti ideo jejunt, quia prius repleti fuerant. Salutis quippe fructum non percipiunt in comestione salutaris hostiæ, qui ea, quibus se repleverant, flagitia portant in mente. Non saturantur ergo, nisi famelici: quia à vitis perfectè jejunantes, divina sacramenta percipiunt in plenitudine virtutis. Et quia sine peccato electi etiam viri esse non possunt, quid restat, nisi ut à peccatis, quibus eos humana fragilitas maculare non desinit, evacuati quotidie conentur? Nam qui quotidie non exhaurit, quod delinquit, etsi minima sunt peccata, quæ congetit, paulatim anima repletur, atque ei meritò auferunt fructum internæ saturitatis. Hac repletionem nos evacuate Paulus insinuans, ait: *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.* Quid enim est hoc loco probare, nisi evacuata peccatorum nequitia, se probatum ad Dominicam mensam, & purum exhibere? De repletis etiam subdit: *Qui enim manducat, & bibit indignè, judicium sibi manducat, & bibit.* Qui ergo quotidie delinquimus, quotidie ad poenitentiam lamenta curramus: quia ipsa sola virtus est, quæ evacuat, quod in ventre animæ culpa coadunat. Et tunc verè famelici saturantur, quia quò studiosius mundamur lamentò poenitentis, eò uberiorem divinæ gratiæ fructum recipimus in spiritali refectione. Quæ nimirum electorum saturitas, quia usque in mundi finem extenditur, subdit, atque ait:

Donec sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios, infirmata est.

Quæ itaque hujus appellatione sterilis signatur, nisi ea de qua Paulus loquitur, dicens: *Quæ sursum est Hierusalem, libera est: quia mater nostra est?* Unde

D ij

Luc. 10. c.

Es. 14. c.

2. Pet. 2.

Dan. 10.

Hebr. 1. d.

Dan. 7. b.

Sap. 1. b.

1. Pet. 5. b.

Es. 66. a.

1. Cor. 11.

Vide B.

August.

in evan.

in c. 10.

nis c. 26.

per to.

rum.

Gal. 4. d.

& paulò post Esaia vaticinium ei coaptavit, dicens: *Scriptum est enim: Latere sterilis, quae non parit; erumpet, & clamat, quae non parituris: quia multi filij deserta, magis quam ei, quae habet virum.* Sed quo modo Hierusalem sterilis, beatorum scilicet Angelorum sancta societas intelligitur, cum juxta vocis suae significatum de aeterna pacis visione perenni gaudio sit fecunda? Sed si mater est electorum hominum, sterilis profectò erat, quando humanum genus in Adam perierat. Velut enim parturire non potuit, cum eum, in quo fecunditatis suae extendere sinum debuit, lapsi spiritus suasionibus amisit. Tandiu accinguntur infirmi, donec sterilis pariat: quia Angelorum humilium valido ministerio eoufque indigemus, donec quotquot ad vitam praedestinati sunt de humano genere, usque in mundi finem colligantur. *Mittet namque filius hominis Angelos suos, & colligent electos suos a quatuor ventis.* Ad eos namque colligendos tunc mittendi sunt, in quorum salute quotidie mittuntur: quia ad regnum non colligent, nisi quibus per robur accinctionis suae nunc adiutorium praebent. Ulque etiam in mundi finem famelicis saturantur. Sed & bene plurimos haec sterilis parere dicitur: quia non omnes homines, sed electi solummodo ad aeterna gaudia perducuntur. Aptè igitur etiam parere dicitur: quia Angelorum ministerio docemur superna petere, ut ad eorum valeamus bona pervenire. Sed cum haec sterilis parit, ea, quae multos habebat filios, infirmatur: quia quòd pleniora lucra electorum, per Angelorum ministeria superna regna percipiunt, hujus Babyloniae filij minuuntur. Velut enim infirma in partu suo est, quae inordinato amore rerum transcuntium, ut solet, filios gignere nequaquam potest. Ubique enim jam caelestia regna praedicant, quae profectò dum fidelium mentes audita diligunt, dum ea etiam bonis moribus inquirunt, velut in partu suo Babylonia stringitur: quia mater nostra Hierusalem eos per orbem Deo parturit, quos illa lasso perditionis utero parere gehennae confluevit. Quorum tamen accinctionum robur, non ipsis, sed ei, à quo accinguntur, adscribitur. Aptè itaque subditur:

Dominus mortificat, & vivificat.

In quibus profectò verbis, etiam ordo notandus est. Prius quippe mortificare dicitur, deinde vivificare: quia nisi saeculum amare desistimus, Deo per amorem vivere non valeamus, Joanne attestante, qui ait: *Qui diligit mundum, non est charitas Patris in eo.* Unde & is, qui se mortificatum, & vivificatum, qui se prostratum & erectum meminerat, loquebatur, dicens: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Vivebat, sed non mundi vitam, quia dicebat: *Vivo jam, non ego, vivit verò in me Christus.* Non ergò accinctionum aliquis, sed Dominus mortificat, & vivificat. Mortificatum quippe, & vivificatum esse, est praesentia nulla concupiscere, & aeterna desiderare. Cui itaque de his muneribus referenda sint gratiae, exponit, dicens: [*Dominus mortificat, & vivificat.*] Unde & saepe jam nominatus gentium praedicator dicit: *Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.* Sed quo ordine omnipotens Deus ista in electis operetur, exponit, dicens:

Ducit ad inferos, & reducit.

Ut mortificet, quippe ducit ad inferos, & ut vivificet, reducit ab inferis. Omnipotenti etenim Deo ad inferos ducere, est peccatorum corda aeternorum cruciatuum consideratione terrere. Ei quoque ab inferis reducere, est territis penitentium, atque commissa lugentium mentes, spe vitae indeficientis atollere. Tunc quippe peccare desinimus, cum superna gratia mollius cordibus, futura tormenta formidamus. Et ab inferis reducimur, cum inferno vi-

fitati solatio, ad spem veniae de poenitentiae lamento respiramus. Aptè itaque Dominus ducere ad inferos, & reducere dicitur: quia humana duritia in hominis solius praedicatione, nec terrore concutitur, nec amore sublevatur. Nam si doctorum esset mortificare, quotquot eorum praedicatione tangeret, peccare desinerent: & si eorum esset vivificare, quicumque ab eis caelestia audirent, ad ea nos protinus omni conatu perquirenda, intimi affectus sui amor accenderet. Nunc autem, cum saepe peccatoribus aeterna supplicia minentur, cum ea, quae possunt eis caelestia bona praedicant, clamemus Annae vocibus in laudibus Dei, & ei etiam illud, quod per eos quidam proficiunt imputantes, dicamus: [*Dominus mortificat, & vivificat.*] Dominus itaque ducit ad inferos, & reducit: quia illi possunt futura tormenta metuere, illi superna gaudia diligere, in quibus per eas voces, quas foris homo loquitur, intus Dei pietas operatur. Est autem in quo sese quisque cognoscat, si jam ad inferos ductus, & reductus sit, si mundo obiit, caelis vivit: nam si electus est, proficit, Deo eodem verò profectu subdit:

Dominus pauperem facit, & ditat.

Saeculi divites idcirco de larga facultate gloriantur, quia alto, & incomprehensibili iudicio Dei caelestia eis bona abscondita sunt. Dominus itaque facit pauperes, quia dum aeterna electis bona insinuat, eò se pauperiores tenent, quòd à veris sese divitiis pulsos vident. Unde & rex ille, qui saeculi possessione latissimus erat, quia ei veras divitias Dominus ostenderat, clamabat ad eum, dicens: *Respice in me, & miserere mei, quia unicus & pauper sum ego.* Hinc propheta Hieremias, electi cujusque illuminationem in se exprimens, ait: *Ego vir videns pauperitatem meam.* Pauperem itaque Domino facere, est in contemplatione bonorum perennium, electorum mentes ad contemptum rerum omnium visibilibus excitare. Sed cui summa revelat, qui eadem summa diutius laboris pretio sint quaerenda, insinuat, dicit: quia qui pauperes facit, etiam ditat; quia nimirum dum ab omnipotenti Deo bonorum caelestium cognitionem percipimus, ab ipso etiam virtutem consequimur, ut digno pro eis labore certemus. Bene autem subditur:

Humiliat, & sublevat.

Quia in contemplatione caelestium, quam abjecti sunt in terra, conspiciunt: sed in eadem abjectione temporalis inopia per Dei gratiam meritum se pennis sublevent ad gaudia perennis vitae. Humilitatem ergo percipiunt in aestimatione exilij, sublimitatem verò in praeparatione sanctae operationis. Sequitur:

Suscitat de pulvere egenum, et de stercore erigit pauperem, ut sedeat cum principibus.

Pulvis namque est subtilis deliberatio cogitationis illicitae, quae eam mentem, cui infederit, foedam reddit. Quid namque in stercore, nisi foeda perpetrataque flagitij audacia designatur? Unde & Propheta vitam carnalium caeno foedi operis obrutam intuens, ait: *Computruerunt jumenta in stercore suo.* Aptè igitur serie dona Dei in flagitiosorum conversione numerantur. Prius namque suscitatur de pulvere egenus, quàm pauper de stercore: quia à corde ante deliberatio immundae cogitationis absconditur, & postmodum ab actione culpa refecatur. Aptè quoque suscitari de pulvere egenus dicitur, pauper de stercore erigi: quia intus prava deliberans dormit à contemplatione justitiae, foris illicita perpetrans, in iniquitate per actum jacet. Et quia jam cum fortibus de malignis spiritibus trophaea consequitur, suscitatur

tus egenus, & erectus pauper, quid mereatur, ex-
ponit, dicens: *Ut sedeat cum principibus, & solium
gloria teneat.* Sedere quippe triumphantis est. Unde

Apoc. 3. d & in Apocalypsi Joannis, victoria nostrae dignita-
tem Dominus ostendit, dicens: *Qui vicerit, faciam
eum sedere in throno meo, sicut & ego vici, & sedi
cum Patre meo in throno ejus.* Quod & Paulus in-
tuens, suscitacionis, atque sessionis nostrae dona in

Eph. 2. b Dei laudibus numerans, ait: *Conversus sitavit, & con-
sedere nos fecit in caelestibus in Christo Iesu.* Cum eo
itaque principes sedent: quia qui ejus auxilio mali-
gnorum spirituum vires reprimunt, in eorum trium-
pho dignitatem sessionis habent, quibus ex praesi-
dentis sibi virtute dominantur. Cum eo item prin-
cipes sedent: quia etsi stare per corpus in hac vita

labentis ærumna cernuntur, meritum tamen se-
dem cum Redemptore in sublimibus habent, à cu-
jus conformitate claritatis, nec in ista sedditatis val-
de separantur. Egeni quoque rebus, & pauperes
sunt, qui propter Evangelium ea, quae in saeculo
habere poterant, cuncta reliquerunt. Qui certe ut
cum principibus possint sedere, de pulvere suscitari
debent, & de stercore erigi. Quid enim favores lin-
guæ, quid sunt aliud labentium dignitatum insulae,
nisi pulvis? Nam eam, quam blandiendo sordidant,
à veris splendoribus mentem cæcant. Et quid divi-
tiarum pereuntes, & transitoriarum facultates, nisi sterco-
ra æterna diligentibus sunt? Stercora quippe sunt,
quæ sanctæ animæ in contemptu utilitatis habent,
non in appetitu desiderij. Unde & Salomon in a-
missione bonorum temporalium contentum saeculi
divitem intuens, ait: *De stercore boum lapidandus
est pi per.* Quasi dicat: De eo verbera doloris sustinet,
quod is, qui pro æterna vita laborare appetit, velut

Eccli. 22. a stercorea contemnit. Hinc Paulus ait: *Omnia detri-
mentum feci, & arbor ut stercorea, ut Christum lucrifaciam.*

De pulvere itaque egenus suscitatur, & de
stercore pauper erigitur, cum mens saeculo abrenun-
tians, quicquid sibi placere solebat de lingua huma-
næ favoribus, de honore dignitatum, & de abun-
dantia rerum, calcet, dum ad sola æterna respicit,
quæ sola ardentem amat. Ei namque suscitari, & eri-
gi est, ea, quæ corpore derelinquit, mentis sublimi-
tate despiciere. Et cum principibus ei sedere est, su-
perna patriæ civibus per gaudium æternæ quietis in-
teresse. Qui certe tunc gloriæ solium tenet, quia
qui tam sublimiter praesidet, à conditoris sui laudi-
bus nunquam silet. Hanc namque gloriæ sedem

D Psalmista admirans Domino loquitur, dicens: *Bea-
tis qui habitant in domo tua Domine, in saecula saeculo-
rum laudabunt te.* Hanc sedem gloriæ Esaias prædi-
cat, dicens: *Gaudium & latitia inveniatur in ea:*

Ef. 11. b gratiarum actio, & vox laudis. Hanc item sanctus
Tob. 13. c Tobias ostendens, ait: *Et omni lapide pretioso, &
mundo platea ejus fermentur, & per omnes vias ejus
Alleluia cantabitur.* Sed ea, quæ sequuntur, creptus
pauper aspiciat: quia ad principum sessionem,
ad gloriæ solium non statim, ut fuerit erectus, ad-
ducitur:

*Domini, inquit, sunt cardines terræ, et po-
suit super eos orbem.*

Quia terræ nomine peccatores in sacro eloquio de-
signantur, cardines terræ hi accipi convenienter
possunt, in quibus per inepta desideria saeculum cir-
cuit, & de alio ad alium ducit. Cum igitur conver-
sos peccatores aspiciamus, in laudem creatoris his
Annæ verbis erumpamus. Quasi enim aliis verbis
tunc dicimus: Jam Domini esse pet ejus gratiam cœ-
perant, qui diu in rota rerum transuentium per
mundi concupiscentiam tenti sunt. Et cum, jam de-
relictis vitæ sæcularis blandimentis, fortia tenta-
menta fortiter tolerant, dicamus: [*Posuit super eos
orbem.*] Orbem quippe super eos posuit, qui ante-
quam eis imponeretur, sub eis fuit. Nam eum jam

in onere tentationum habent, qui eis blandiendo
velut subjectus serviebat, cum in eo delicias, & vo-
luptates sequendo recumberent. Et quia magnas ex
eo tentaciones habent, qui magna in illo oblecta-
menta habuerunt, adjungitur:

Pedes sanctorum suorum servabit.

Quibus profecto verbis sic auxilium divinæ pro-
tectionis, propitacionisque ostenditur, ut pericula
tentationum gravia designentur. Quasi etenim dicat:
Tam grandia de eo, cui adhaeserant, saeculo tenta-
menta sustinent, ut solus ad adjuvandum ille suffi-
ciat, qui deesse fidelibus suis in tribulatione non po-
test. Pedes namque sanctorum suorum servare, est
concussos in tentatione affectus electorum, ne cor-
ruant, per gratiam roborare. Unde & qui ad casum
nutaverat, & tamen à Domino conservatus erat,

Propheta dixit: *Me autem pene moti sunt pedes, pe-
ne effusi sunt gressus mei.* Hinc iterum: *Pulsus sum,
& eversus sum, ut caderem, & Dominus suscepit me:
Fortitudo mea, & laudatio mea Dominus, & factus
est mihi in salutem.* Et de hostium infirmitate subjun-
xit, dicens:

Et impij in tenebris contricescent.

Quid est autem, quod cum servare sanctorum pe-
des Dominus dicitur, silentium memoratur impio-
rum, nisi quia ad peccati lapsum nequaquam im-
pellimur, nisi cum perversa nobis malignorum spiri-
tuum tentamenta suggeruntur? Cum ergo pedes no-
stros Dominus servat, in tenebris tacent impij: quia
dum gratia divina protegitur, vocem, qua nos
praecipitent, dare nobis immundi spiritus nequa-
quam possunt. In tenebris quippe tacent, quia cali-
ginosa reproborum corda possident, à quorum ad
nos progredi obscuritate non audent. Quare autem
sanctorum pedes servet, exponit, dicens:

Quia non in fortitudine sua roborabitur vir.

Quasi dicat: Idcirco tenet, quia sine ipso stare
non possent. Nam etsi vir virtutis agnosceretur, in for-
titudine sua timorem lapsus habet, statum robur
non habet, & toties illicita concupiscentia labitur,
quoties interna ejus vestigia à Domino tenente dese-
runtur. An verò non vir erat cui in juvenularum
choro cantabatur: *Saul percussit mille, & David de-
cem millia?* Qui nimirum cum inter onera fortitudi-
ni suæ relinquitur, in carnis suæ culpam impulsus
corrui, atque in se expertus est, quia vir in se non
habeat statum adrobis, sed lapsum infirmitatis. Un-
de & relabi meriens, eum, à quo teneri ad statum
debeat, expolcit, dicens: *Non me derelinquas us-
quequoque.* Nemo ergo se fallat, quasi in se robur
standi inveniat: quia etsi magna saepe occultorum
hostium bella superamus, si dignè eos in suis fuasio-
nibus reprobando, velut in fugam versos insequi-
mur, non nos tunc refugij spiritus, sed eum, quem
in nobis aspiciunt, expavescunt. Vel certe si nos
etiam timent, idcirco profecto timent, quia in di-
vinæ gratiae robur assumptos vident. A præ ergo sub-
jungitur:

*Dominum formidabunt adversarii ejus, et
super ipsos in caelis tonabit.*

Cæli namque tunc sumus, cum in altitudinem divi-
næ gratiæ praesidentis nobis sublevamur. Et tonitrua
contra ejus adversarios habemus, cum validis san-
ctorum desideriorum vocibus, omne, quod nobis
de eorum suggestione spirat, elidimus. Quicquid
enim tonitruum ferit, interficit. Tonitrua ergo cæ-
lorum, sunt perfecta desideria electorum. Nam ve-
lut à cælorum altitudine terribiliter sonando pro-
deunt, cum ab eo mentis culmine malignos spiritus
feriunt, cui omnipotens Deus sic praesidet, ut amore
praesidentis facile superet omne, quod ad pugnam
moveri poterat, hostis audacia mala suggerentis.

Sed præmonente Redemptore novimus, quia *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*: eodem quoque Domino promittente, didicimus: *Quia quicumque hora peccator convertitur, salvus erit*. In extremo itaque sui cantici addat Anna, & dicat unde peccantem terreat: dicat, quo justum cautiorem reddat.

Dominus, inquit, judicabit fines terræ.

Non ait terram, sed fines terræ. Fines quippe terræ sunt, qui vitæ suæ ultima cum culpæ perpetratione clausurunt. Nam qui peccat, & corrigit quod delinquit, terra est per peccatum, & finis terræ non est: quia delinquendo, redemptionis suæ alta deposuit, sed ab imo depositionis suæ ante iudicium resurrexit. Flevit namque quod fecit, & venturum iudicem eò lætius sustinet quò in damnatione terrenitatis, per penitentiam ipse in se flagella ultionis tenet. Quia ergo fines terræ Dominus iudicat, conversus peccator ad Dominum priora, sive media, non expavescat. Quia item fines terræ Dominus iudicat, justus inchoata iustitia, non præsumat. Nam si hunc ab ea, qua cadere potest, adhuc æquitate, labentem subita mors intercipit: quia in suis extremis culpa clauditur, finium terræ lege iudicatur. Sequitur:

Et dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu Christi sui.

Hoc perfectò superius, quia ad Redemptorem retulimus, in huius quoque explanationis ordine non mutamus. Ipse namque est pax nostra, qui fecit utraque unum. Ipse quoque est lapis angularis, in quo dum electorum paries uterque copulatur, æternæ civitatis structura disponitur. Teneat itaque morem suum locutionis nostræ, ut prolato jam sacri cantici & morali, & allegorico intellectu, in eo uterque conveniat, quem fide credimus moribus promereamur.

CAPUT II.

Sequitur enim divinus sermo, & dicit:

Et abiit Heloana in Ramatha, in domum suam.

Quem perfectò virum, humani generis Redemptorem: Annam verò conjugem, ejus Ecclesiam: puerum Samuel, credentium de gentibus populum: Ramatha quoque civitatem, cælestem patriam designare ostendimus. Quid ergo est, quòd post conjugis canticum, abiisse in Ramatham, civitatem suam in Helcana dicitur, cum post natam puerum, Deo canticum Anna dixerit, atque ante ad cælos Redemptor ascenderit, quam gentilem populum sancta Ecclesia in fide genuisset? Quod perfectò ab eis solummodo queritur, qui tantum Domini nostri corporalem præsentiam scire noscuntur. Numquid enim tunc non eum secum Paulus habebat, qui ad Patrem ascenderat, cum dicebat: *An experimentum queritis ejus, qui in me habitat Christus?* qui item fateretur dicens: *Sicut ex Deo, coram Deo, & Christo loquimur.* Quid est ergo, quòd sanctæ Ecclesiæ aliquando affuit per gratiam muneris, aliquando ei se subtraxit per dispensationem probationis? Affuit namque, ut in acquisitione gentium vitæ verba abundanter effunderet: sed aliquando ei velut absens se abscondit, ut verbi munere sublato, cognosceret sine ejus præsentia, qualis esset. Post finem itaque cantici dicitur: *Abiit Helcana in domum suam*: quia sancta Ecclesia ex ejus præsentia alta prædicat, qui cum mortalibus per dispensationem se subtrahit, æternis se civibus jugiter repræsentat. Domus namque sua illa supernorum civium, quam amando, replendo, & sociando Dominus inhabitat, æterna societas est. In eam igitur vadit, cum Annam

deserit: quia qui se nobis adhuc proficientibus salubriter subtrahit, perfectis atque consummatis æternæ patriæ civibus, eò se incessanter jungit atque exhibet, quòd probari jam probatos ejus absentia, ulterius non oportet. Apertè itaque post Annæ canticum, dicitur: *Abiit Helcana in domum suam*: quia sancta Ecclesia, quæ tam sublimia electos edocet, sicut pia semper Domini dispensatione deseritur, ita & eadem alta quæ doceat, non semper habet. Sed plerique verba audiunt, præteritam malitiam detestantur, & correctionis vitæ opera proponunt: sed cum audire desierint, ac si numquam eadem vitæ verba audissent, ad iniquitatem redeunt. Auditor sanctæ Ecclesiæ gentilis populus devotus ad audiendum fuit, & ad operandum promptus. Apertè itaque subditur:

Puer autem Samuel erat minister in conspectu Domini, ante faciem Heli sacerdotis.

Ac si apertè diceretur: Ex eo quòd audivit, omnipotenti Deo placere studuit. Qui apertè puer dicitur: quia etiam grandia pro defensione fidei nostræ agenda susceperat, tamen in eadem fidei generatione adhuc novus erat. Et quia placidum omnipotenti Deo ministerium præbuit, minister in conspectu conditoris fuit. In conspectu etenim Domini est, quem in oblatione obsequiorum, divina dignatio libenter aspicit. A quo nimirum Domini conspectu expelli valde metuens quis, orat, dicens: *Ne proicias me à facie tua.* In quo item recipi vehementer cupiens, dilationis suæ moram secum reputat, dicens: *Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* Hinc Elias gloriatur, & ait: *Vixit Dominus, in cuius conspectu sto.* Minister itaque erat Samuel in conspectu Domini: quia in novæ religionis obsequiis, omnipotenti Deo gentilis populus valde acceptus fuit. Quo nimirum verbo Judææ quoque repulsiō latenter innuitur, dum solus Samuel, in quo gentium fidelis populus exprimitur, ante Dominum ministrare perhibetur. Solus itaque in ejus conspectu erat, quia profecto ei Judaicus populus placere desierat. Quod utrumque per Malachiam Dominus loquitur. Nam Judææ repulsiōnem insinuans, ait: *Non est mihi voluntas in vobis, & sacrificium non suscipiam de manu vestra.* Sed qui à facie sua Judaicam perfidiam expulit, quem liberiter intueatur, subjungens, ait: *Ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda.* Sed subtiliter est videndum quòd dicitur: *Ante faciem Heli Samuel Domino ministravit*: quia prædicatorum sanctæ Ecclesiæ ministerium, gentilis populi conversionem, amorem, & reverentiam circa Redemptoris obsequium, veterum ordo doctorum longè antè videndo cognovit, & prophetando prædicavit. Hunc namque pronum in Domini ministerio noverat, qui dicebat: *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei.* Hinc Aggeus loquitur, dicens: *Veniet desideratus cunctis gentibus, & replebitur gloria domus Domini.* Hinc Esaias dicit: *Erit radix Jesse, qui exurgeat regere gentes, in ipsum gentes sperabunt.* Hinc Psalmista ait: *Laudate omnes gentes Dominum, & collaudate eum omnes populi.* Hinc Patriarcha Jacob ait: *Ipse erit expectatio gentium.* Ante faciem ergo Heli minister Domini Samuel puer fuit: quia quòd dignum Deo postmodum gentilis populus habuit, doctorum ordo veterum per prophetiæ spiritum prævidit. Et statim de projectis subditur.

Porro filij Heli nescientes Dominum, et officium sacerdotis ad populum.

Subaudis, erant. Qui namque filii Heli sunt alii,